

УДК 616.85-008.447.001.36-06

М.М. Денисенко

ДУ «Інститут неврології, психіатрії та наркології НАМН України», м. Харків

ОСОБЛИВОСТІ ТА ВАРІАНТИ СПІВВІДНОШЕННЯ РІЗНИХ АДИКТИВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ У ХВОРИХ НА НЕВРОТИЧНІ РОЗЛАДИ

Проведено кореляційний аналіз виразності різних адиктивних тенденцій у здорових осіб і хворих на невротичні розлади. Встановлено наявність і визначено характер поєднань різних адиктивних тенденцій в обстежених групах. Описані варіанти синергічних, антагоністичних та нейтральних взаємовідношень між різними варіантами адикцій при окремих невротичних розладах та у здорових осіб. Найменшу кількість антагоністичних зв'язків між адиктивними тенденціями зафіксовано у здорових осіб, у той час як у хворих на невротичні розлади відмічається їх велика кількість. Отримані дані свідчать про складний характер формування і взаємоіснування адикцій при невротичній хворобі та мають практичну цінність для розробки конкретних профілактично-терапевтичних програм.

Ключові слова: адиктивні тенденції, невротичні розлади, коморбідність, кореляція.

Поширеність адиктивних розладів і їх часта коморбідність з іншими психопатологічними станами визначають актуальність досліджень в цьому напрямку [1–4]. Раніше в статтях, присвячених аналізу адиктивних феноменів у хворих на невротичні розлади, нами вже була доведена висока розповсюдженість адиктивної поведінки та її виразність у хворих на неврози. Було встановлено, що хворі на невротичні розлади характеризуються високою вірогідністю формування «мультиморбідних» варіантів адикцій, тобто поєднанням декількох адикцій одночасно. Зазначене обумовило необхідність більш ретельного аналізу встановлення взаємозв'язків і характеру поєднання різних адиктивних тенденцій при невротичній хворобі, що і визначило мету даної роботи.

Мета – дослідити наявність і характер взаємозв'язків між різними адиктивними тенденціями у хворих на невротичні розлади.

В дослідженні прийняли участь 150 хворих на невротичні розлади (49 осіб з тривожно-фобічними розладами (F40.8), 55 – зі змішаними дисоціативними (конверсійними) розладами (F44.7), 46 – з неврастенією (F48.0), та 52 особи із загальної популяції населення – «здорові».

Для діагностики використовували 18 AUDIT-подібних тестів з подальшим статис-

тичним аналізом отриманих даних за допомогою комп'ютерних програм [5–7].

Для реалізації зазначеної мети нами проведений кореляційний аналіз і встановлено кореляційні зв'язки між ступенями виразності різних варіантів адикцій. Результати кореляційного аналізу дали змогу оцінити наявність і характер відношень між різними об'єктами вживання (синергічні, нейтральні або, навпаки, антагоністичні). Кореляційний аналіз здійснений окремо за результатами всіх обстежених осіб (табл. 1) і за результатами лише тих осіб, що мали відповідний досвід вживання об'єктів (табл. 2). Співставлення отриманих даних, наведених в табл. 1 та 2, продемонструвало наявність більш високих коефіцієнтів кореляції серед осіб, які мали досвід вживання. Саме наявність досвіду вживання і дає змогу оцінити, як складається взаємодія між випробуваними об'єктами вживання, а результати осіб, які не мають відповідного досвіду вживання, лише узагальнюють і маскують статистичні дані. Тому основний аналіз результатів кореляційних зв'язків між різними об'єктами вживання було сконцентровано на даних, що отримані серед осіб, які мають досвід вживання (табл. 2). Як видно із даних табл. 2, між різними варіантами адиктивних уподобань виявлено багато як позитивних, так і негативних ко-

© М.М. Денисенко, 2016

Таблиця 1. Кореляція показників за AUDIT-подібними

Показник	Їжа	Секс	Робота (навчання)	Телебачення	Інтернет	Азартні ігри	Комп'ютерні ігри	Шопінг	Читання	Алкоголь	Тютюн	Чай і кава	Канабіноїди	Летючі ОР	Снодійно-седативні	Психостимулятори	
Здорові ($r_{\text{серед.}} = 0,187 \pm 0,024$; $r_{\text{серед. мод.}} = 0,224 \pm 0,019$)																	
Їжа	1,00																
Секс	0,25	1,00															
Робота (навчання)	0,33	0,32	1,00														
Телебачення	0,59	0,25	0,16	1,00													
Інтернет	0,39	0,09	-0,01	0,30	1,00												
Азартні ігри	0,31	0,10	0,08	0,29	0,22	1,00											
Комп'ютерні ігри	0,44	0,20	-0,10	0,47	0,69	0,60	1,00										
Шопінг	0,44	0,05	0,09	0,20	0,37	0,07	0,27	1,00									
Читання	0,44	0,01	0,05	0,42	0,33	0,04	0,40	0,35	1,00								
Алкоголь	0,25	0,35	-0,05	0,46	0,48	0,29	0,69	0,05	0,35	1,00							
Тютюн	-0,15	0,14	0,12	-0,10	0,30	-0,19	0,06	-0,03	-0,21	0,25	1,00						
Чай і кава	0,28	0,24	0,30	0,23	0,22	0,11	0,16	0,04	-0,07	0,21	0,40	1,00					
Канабіноїди	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,00				
Летючі ОР	0,06	-0,06	0,23	-0,01	0,02	0,08	-0,10	0,08	-0,07	-0,13	-0,14	-0,02	-	1,00			
Снодійно-седативні	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,00		
Психостимулятори	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,00	
F 44.7 ($r_{\text{серед.}} = 0,190 \pm 0,015$; $r_{\text{серед. мод.}} = 0,210 \pm 0,013$)																	
Їжа	1,00																
Секс	0,38	1,00															
Робота (навчання)	0,19	0,26	1,00														
Телебачення	0,46	0,33	0,25	1,00													
Інтернет	0,28	0,19	0,33	0,25	1,00												
Азартні ігри	0,27	0,20	0,20	0,39	0,15	1,00											
Комп'ютерні ігри	0,41	0,48	0,01	0,27	0,50	0,26	1,00										
Шопінг	0,51	0,40	0,22	0,51	0,20	0,29	0,36	1,00									
Читання	0,19	0,25	0,22	0,39	0,03	0,24	0,10	0,50	1,00								
Алкоголь	0,28	0,23	0,12	0,16	0,31	0,11	0,45	0,20	0,08	1,00							
Тютюн	0,15	0,16	-0,13	0,04	0,04	0,14	0,29	0,33	0,09	0,40	1,00						
Чай і кава	0,49	0,14	0,22	0,29	0,07	0,33	0,25	0,28	0,17	0,24	-0,05	1,00					
Канабіноїди	-0,07	0,09	-0,11	-0,06	0,03	-0,04	0,04	0,04	-0,12	0,30	0,17	-0,01	1,00				
ЛОС	0,42	0,27	0,20	0,29	0,27	0,41	0,51	0,42	0,00	0,29	0,13	0,37	-0,03	1,00			
Снодійно-седативні	0,06	0,30	0,06	0,04	-0,07	-0,07	0,18	0,09	0,02	-0,13	0,10	0,05	0,09	-0,06	1,00		
Психостимулятори	0,21	0,07	0,12	0,29	-0,09	-0,07	0,06	0,39	0,46	0,06	0,10	0,11	-0,03	0,29	-0,04	1,00	

реляцій різного ступеня значущості в усіх групах порівняння. У здорових осіб негативних кореляцій між різними варіантами адикцій майже не виявлено, виняток складають азартні ігри, що негативно корелюють зі зловживанням тютюном ($r = -1,00$) і роботою/навчанням ($r = -0,31$), тобто чим вище рівень виразності зловживання азартними іграми у здорових осіб, тим менш вираженими виявляються захоплення роботою/навчанням та тютюнопаління, і на-

впаки. У хворих же на невротичні розлади кількість і варіанти як негативних, так і позитивних кореляцій між адикціями виявились дещо іншими. Більшість негативних кореляцій у хворих на невротичні розлади було отримано між хімічними нелегальними речовинами та іншими варіантами адикцій, що свідчить про взаємовиключну дію цих варіантів зловживань.

Для більш наочного подання отриманих даних нами побудовано корелограми за си-

тестами в групах порівняння (серед усіх)

Їжа	Секс	Робота (навчання)	Телебачення	Інтернет	Азартні ігри	Комп'ютерні ігри	Шопінг	Читання	Алкоголь	Тютюн	Чай і кава	Канабіоїди	Легкі ОР	Снодійно-седативні	Психостимулятори
F 40.8 ($r_{\text{серед.}} = 0,213 \pm 0,018$; $r_{\text{серед. мод.}} = 0,227 \pm 0,015$)															
1,00															
0,16	1,00														
0,16	0,16	1,00													
0,45	0,44	0,26	1,00												
0,38	-0,01	0,20	0,12	1,00											
-	-	-	-	-	1,00										
0,28	0,24	-0,02	0,44	0,27	-	1,00									
0,37	0,06	0,31	0,26	0,30	-	0,10	1,00								
0,06	0,09	0,27	0,20	-0,08	-	0,30	0,12	1,00							
0,58	0,23	0,22	0,33	0,30	-	-0,01	0,44	0,02	1,00						
0,29	0,26	0,38	0,26	-0,02	-	0,02	0,19	-0,06	0,39	1,00					
0,21	0,46	0,40	0,45	0,29	-	0,10	0,18	-0,02	0,23	0,22	1,00				
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,00			
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,00		
0,40	0,23	0,32	0,32	0,18	-	0,27	0,24	0,19	0,21	-0,13	0,22	-	-	1,00	
0,31	-0,03	0,17	0,17	0,22	-	-0,05	0,37	-0,11	0,50	0,26	0,12	-	-	0,14	1,00
F 48.0 ($r_{\text{серед.}} = 0,173 \pm 0,019$; $r_{\text{серед. мод.}} = 0,192 \pm 0,017$)															
1,00															
0,42	1,00														
0,14	0,23	1,00													
0,02	0,11	0,00	1,00												
0,28	0,11	0,00	-0,13	1,00											
-0,04	0,02	-0,03	0,04	0,07	1,00										
0,15	0,10	-0,04	0,14	0,26	0,75	1,00									
0,37	0,24	0,11	0,41	0,13	0,09	0,13	1,00								
0,14	0,40	0,09	9,00	0,22	-0,05	-0,03	0,15	1,00							
0,25	0,43	0,04	0,12	0,14	0,55	0,48	0,16	0,24	1,00						
0,19	0,31	-0,03	0,16	0,12	0,52	0,44	0,13	0,15	0,67	1,00					
0,37	0,34	0,20	0,08	0,30	0,20	0,15	0,39	0,28	0,17	0,25	1,00				
0,19	0,36	0,05	-0,19	0,14	0,09	0,07	0,09	0,29	0,45	0,57	0,34	1,00			
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,00		
0,20	0,01	0,00	0,11	-0,04	-0,10	0,19	0,15	-0,02	-0,04	-0,02	0,13	-0,10	-	1,00	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,00

лою кореляцій для кожної з груп порівняння (рис. 1 – 4).

Як видно з рис. 1, у здорових осіб найбільш тісно як в позитивному, так і в негативному сенсі з іншими адикціями корелюють азартні ігри, за якими зафіксовано найбільшу кількість взаємозв'язків на високому рівні значущості ($r \geq 0,70$). Так, у здорових осіб азартні ігри з високою достовірністю позитивно пов'язані зі зловживанням їжею ($r=0,71$), сексом ($r=0,76$), переглядом те-

лебачення ($r=0,98$), вживанням чаю/кави ($r=0,82$), комп'ютерними іграми ($r=0,87$), алкоголем ($r=0,71$). Тобто, чим вище рівень адиктивного захоплення азартними іграми, тим вище рівень адиктивної поведінки за вказаними об'єктами, і навпаки. Окрім азартних ігор, наявність високого рівня кореляцій у здорових осіб також спостерігається при зловживанні алкоголем, що має позитивні тісні зв'язки з тютюнопалінням ($r=0,72$), захопленням азартними ($r=0,71$) і комп'ю-

Таблиця 2. Кореляція показників за AUDIT-подібними

Показник	Здорові															
	Їжа	Секс	Робота (навчання)	Телебачення	Інтернет	Азартні ігри	Комп'ютерні ігри	Шопінг	Читання	Алкоголь	Тютюн	Чай і кава	Канабіноїди	Летючі ОР	Снодійно-седативні	Психостимулятори
Їжа	1,00															
Секс	0,17	1,00														
Робота (навчання)	0,38	0,34	1,00													
Телебачення	0,65	0,18	0,21	1,00												
Інтернет	0,47	0,02	-0,10	0,43	1,00											
Азартні ігри	0,71	0,76	-0,31	0,98	0,53	1,00										
Комп'ютерні ігри	0,57	-0,12	0,10	0,76	0,65	0,87	1,00									
Шопінг	0,44	0,02	0,14	0,21	0,41	0,01	0,37	1,00								
Читання	0,47	0,05	0,09	0,46	0,50	-0,24	0,35	0,38	1,00							
Алкоголь	0,27	0,21	-0,05	0,43	0,55	0,71	0,71	0,04	0,36	1,00						
Тютюн	-0,16	0,14	-0,24	0,29	0,48	-1,00	0,63	0,11	0,34	0,72	1,00					
Чай і кава	0,28	0,29	0,27	0,24	0,25	0,82	0,04	0,04	-0,06	0,22	0,37	1,00				
Канабіноїди	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,00			
Летючі ОР	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,00		
Снодійно-седативні	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,00	
Психостимулятори	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,00
F 44.7 (r _{серед.} = 0,190±0,015; r _{серед. мод.} = 0,210±0,013)																
Їжа	1,00															
Секс	0,30	1,00														
Робота (навчання)	0,03	0,31	1,00													
Телебачення	0,42	0,30	0,16	1,00												
Інтернет	0,37	0,10	0,32	0,29	1,00											
Азартні ігри	0,33	0,95	0,10	0,47	0,63	1,00										
Комп'ютерні ігри	0,71	0,13	0,02	0,14	0,74	0,49	1,00									
Шопінг	0,47	0,37	0,15	0,51	0,20	0,40	0,32	1,00								
Читання	0,13	0,22	0,09	0,36	0,09	0,71	0,01	0,53	1,00							
Алкоголь	0,23	0,06	-0,09	0,10	0,29	0,81	0,59	0,08	-0,01	1,00						
Тютюн	0,11	-0,15	-0,09	-0,06	0,11	-0,98	-0,09	-0,02	-0,28	0,12	1,00					
Чай і кава	0,47	0,14	0,17	0,23	0,13	0,58	0,34	0,23	0,12	0,20	-0,08	1,00				
Канабіноїди	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,00			
ЛОС	-	-	-1,00	-	-	-	-	-1,00	-	-1,00	-1,00	-	-	1,00		
Снодійно-седативні	-0,15	0,03	-0,10	-0,07	-0,29	-1,00	-0,17	-0,16	0,20	-0,43	-0,31	-0,01	-	-	1,00	
Психостимулятори	0,42	-0,50	0,45	-0,10	-0,16	-	-	0,80	0,64	-0,60	-1,00	0,04	-	-	-1,00	

терними ($r=0,71$) іграми, а також при захопленні комп'ютерними іграми, які, окрім зловживання алкоголем, також позитивно пов'язані з азартними іграми ($r=0,87$) і переглядом телебачення ($r=0,76$). Наявність великої кількості помірних позитивних взаємозв'язків з іншими адикціями у здорових осіб також мають: захоплення їжею, що, як вже було зазначено, на високому рівні корелює з азартними іграми та на помірному рівні з переглядом телебачення ($r=0,65$), інтернетом ($r=$

$0,47$), комп'ютерними іграми ($r=0,57$), шопінгом ($r=0,44$) та читанням ($r=0,47$); перегляд телебачення, що, окрім захоплення комп'ютерними іграми та їжею, помірно корелює з захопленням інтернетом ($r=0,43$), читанням ($r=0,46$) та алкоголем ($r=0,43$); захоплення інтернетом, що помірно пов'язане, окрім перегляду телебачення ($r=0,43$) та зловживання їжею ($r=0,47$), з тютюнопалінням ($r=0,48$), алкоголем ($r=0,55$), читанням ($r=0,50$), шопінгом ($r=0,41$), комп'ютерними ($r=0,65$) та

тестами в групах порівняння (серед тих, хто має відповідний досвід)

Йжа	Секс	Робота (навчання)	Телебачення	Інтернет	Азартні ігри	Комп'ютерні ігри	Шопінг	Читання	Алкоголь	Тютюн	Чай і кава	Канабіноїди	Лепочі ОР	Снодійно-седативні	Психостимулятори
F 40.8															
1,00															
0,03	1,00														
-0,03	0,16	1,00													
0,31	0,42	0,15	1,00												
0,31	0,18	0,14	0,04	1,00											
-	-	-	-	-	1,00										
0,05	0,40	-0,20	0,51	0,22	-	1,00									
0,22	0,04	0,08	0,19	0,18	-	-0,11	1,00								
0,01	-0,02	0,24	0,23	0,09	-	0,60	0,05	1,00							
0,48	0,16	0,14	0,13	0,15	-	-0,53	0,42	-0,14	1,00						
-0,30	-0,10	0,39	-0,18	-0,04	-	-0,15	0,00	-0,14	0,13	1,00					
-0,01	0,51	0,28	0,41	0,17	-	0,07	-0,03	-0,12	0,18	0,01	1,00				
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,00			
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,00		
0,21	0,30	-0,23	0,05	0,12	-	0,40	-0,17	0,00	0,05	-0,62	0,08	-	-	1,00	
0,54	-0,44	-0,35	-0,48	-0,28	-	-0,76	-0,82	-0,80	0,14	-1,00	-0,95	-	-	0,90	1,00
F 48.0															
1,00															
0,42	1,00														
-0,01	0,14	1,00													
-0,15	0,22	-0,09	1,00												
0,26	0,01	-0,11	-0,12	1,00											
-0,67	-0,22	-0,60	0,86	0,30	1,00										
0,45	0,06	-0,12	-0,09	0,17	1,00	1,00									
0,26	0,20	-0,20	0,30	0,14	0,90	0	1,00								
0,03	0,28	0,03	-0,06	0,10	-0,23	-0,34	-0,03	1,00							
0,21	0,41	-0,09	0,13	0,04	0,63	0,58	0,17	0,16	1,00						
0,07	0,33	-0,06	-0,24	0,01	1,00	0,52	-0,04	0,20	0,74	1,00					
0,35	0,20	0,12	-0,13	0,42	0,41	0,23	0,26	0,24	0,17	0,46	1,00				
-0,43	-0,59	0,94	-0,69	0,96	-	-	-0,36	0,69	0,94	0,69	-0,41	1,00			
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,00		
-0,23	-0,21	-0,15	-0,06	-0,40	-	-0,41	-0,11	-0,32	-0,22	0,04	-0,13	-	-	1,00	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,00

азартними ($r=0,53$) іграми. Повна відсутність кореляцій у здорових осіб спостерігається за хімічними нелегальними речовинами, що пов'язано з відсутністю досвіду вживання даних речовин здоровими особами та не дозволяє робити будь-які висновки з цього приводу.

В цілому, велика кількість отриманих кореляцій між адикціями у здорових осіб дозволяє говорити, по-перше, про наявність так званих адикцій супутників, що дуже часто

супроводжують одна одну (наприклад, прийом їжі та перегляд телебачення, чарка з цигаркою тощо); по-друге, про наявність спільної етіології деяких адикцій та, по-третє, про наявність так званих адикцій антиподів (антагоністів), які, незважаючи на те, що можуть мати спільне походження та механізм дії, включають протилежні, взаємовиключні способи реалізації потреб індивіда (наприклад, азартні ігри й захоплення роботою/навчанням). Саме наявність адикцій антиподів до-

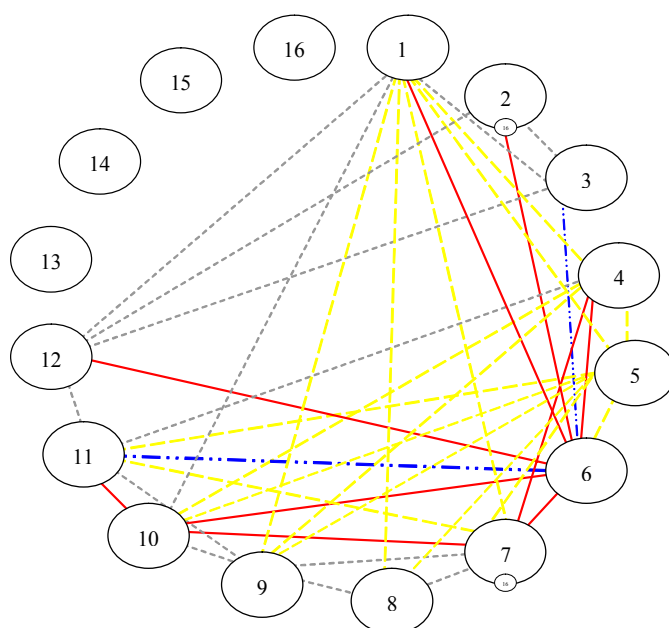

Рис. 1. Корелограма ступеня виразності адикцій у здорових осіб:
 1 – їжа; 2 – секс; 3 – робота/навчання; 4 – телебачення; 5 – інтернет; 6 – азартні ігри;
 7 – комп'ютерні ігри; 8 – шопінг; 9 – читання; 10 – алкоголь; 11 – тютюнопаління;
 12 – чай і кава; 13 – канабіноїди; 14 – летючі ОР; 15 – снодійно-седативні;
 16 – психостимулятори.
 ----- $r \geq 0,27 \leq 0,40$; $p < 0,05$ – слабкий зв'язок; --- $r \geq 0,40 \leq 0,70$; $p < 0,01$ – помірний зв'язок; — $r > 0,70 \leq 1,00$; $p < 0,001$ – сильний зв'язок; - · - значущі негативні кореляції

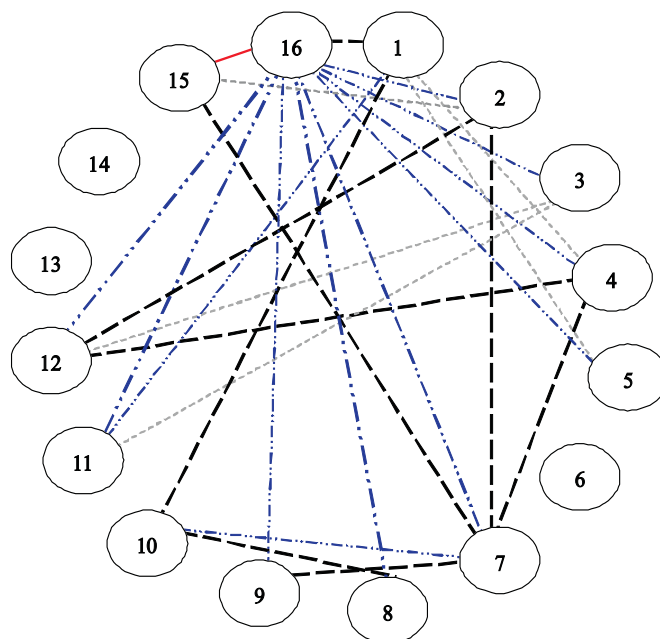

Рис. 2. Корелограма ступеня виразності адикцій у хворих на тривожно-фобічні розлади:
 1–10 – ті ж самі об'єкти вживання та ті ж рівні значущості кореляцій, що і на рис. 1

зволяє вийти на нові можливості в розробці корекційних заходів.

Корелограма адиктивних захоплень хворих на тривожно-фобічні розлади (рис. 2) характеризується, великою кількістю негативних кореляцій, найбільша кількість з яких

пов'язана із вживанням психостимуляторів. Так, психостимулятори загалом мають найбільшу кількість сильних взаємозв'язків з іншими адикціями, з яких лише два позитивні: з їжею ($r=0,54$) і снодійно-седативними речовинами ($r=0,90$), що свідчить про їх вза-

емокомпенсуючу (як у випадку психостимулюючих і снодійно-седативних речовин) і взаємостимулюючу (у випадку вживання психостимуляторів та їжі) дію. З майже всіма іншими варіантами адикцій психостимулятори мають антагоністичні зв'язки: найбільш сильні з яких з тютюнопалінням ($r=-1,00$), вживанням чаю/кави ($r=-0,95$), шопінгом ($r=-0,82$), читанням ($r=-0,80$) та комп'ютерними іграми ($r=-0,76$); помірні – з сексом ($r=-0,44$), роботою/навчанням ($r=-0,35$), телебаченням ($r=-0,48$) та інтернетом ($r=-0,28$), що свідчить про єдиний механізм дії зазначених адикцій, а саме психостимуляції, але за рахунок різних засобів. Тому використання одного із засобів психостимуляції виключає необхідність використання іншого. Крім того, помірні негативні взаємозв'язки також зафіксовані між вживанням алкоголю і комп'ютерними іграми ($r=-0,53$) та їжею з тютюнопалінням ($r=-0,30$).

Найбільшою кількістю помірних позитивних взаємозв'язків у хворих на тривожно-фобічні розлади характеризуються: захоплення комп'ютерними іграми, що позитивно пов'язані з читанням ($r=0,60$), переглядом телебачення ($r=0,51$), сексом ($r=0,40$) та вживанням снодійно-седативних засобів ($r=0,40$); секс, який позитивно пов'язаний з переглядом телебачення ($r=0,42$), комп'ютерними іграми ($r=0,40$), вживанням чаю/кави ($r=0,51$) і снодійно-седативними речовинами ($r=0,30$), та телебачення, що пов'язане з ком-

п'ютерними іграми ($r=0,51$), сексом ($r=0,42$), вживанням чаю/кави ($r=0,41$) та їжі ($r=0,31$).

Корелограма різних видів адикцій хворих на дисоціативні розлади (рис. 3) характеризується наявністю великої кількості сильних як позитивних, так і негативних взаємозв'язків.

Як і у хворих на тривожно-фобічні розлади, при дисоціативних розладах найбільша кількість негативних кореляцій належить хімічним речовинам: летючим органічним речовинам, що негативно корелюють з роботою/навчанням ($r=-1,00$), шопінгом ($r=-1,00$), алкоголем ($r=-1,00$) та тютюном ($r=-1,00$); психостимуляторам, що мають негативні зв'язки з тютюном ($r=-1,00$) та снодійно-седативними препаратами ($r=-1,00$), алкоголем ($r=-0,60$) та сексом ($r=-0,50$); снодійно-седативним препаратам, що негативно пов'язані з азартними іграми ($r=-1,00$), психостимуляторами ($r=-1,00$), алкоголем ($r=-0,43$), тютюном ($r=-0,31$) та інтернетом ($r=-0,29$), тютюну, вживання якого негативно корелює з вживанням летючих органічних речовин ($r=-1,00$) та психостимуляторів ($r=-1,00$), азартними іграми ($r=-0,98$), снодійно-седативними речовинами ($r=-0,31$) та читанням ($r=-0,28$); алкоголю, що негативно пов'язаний з вживанням інших хімічних речовин: летючих органічних ($r=-1,00$), психостимулюючих ($r=-0,60$) та снодійно-седативних ($r=-0,43$).

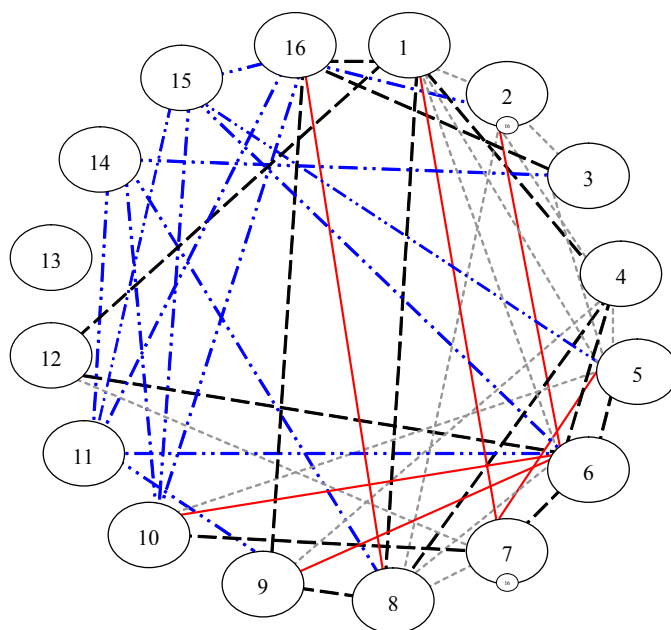

Рис. 3. Корелограма ступеня виразності адикцій у хворих на змішані дисоціативні розлади: 1–10 – ті ж самі об'єкти вживання та ті ж рівні значущості кореляцій, що і на рис. 1

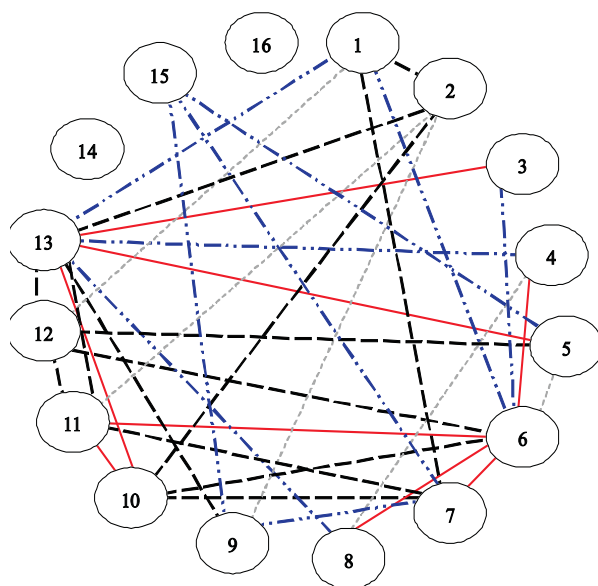

Рис. 4. Корелограма ступеня виразності адикцій у хворих на неврастенію: 1–10 – ті ж самі об'єкти вживання та ті ж рівні значущості кореляцій, що і на рис. 1

Найбільша кількість сильних і помірних позитивних зв'язків у хворих на дисоціативні розлади належить азартним іграм. Так, наявність високого рівня адиктивності за азартними іграми пов'язана також із високим і помірним рівнем залежності від їжі ($r=0,95$), алкоголю ($r=0,81$), читання ($r=0,71$), інтернету ($r=0,63$), вживання чаю/кави ($r=0,58$), від комп'ютерних ігор ($r=0,49$) та телебачення ($r=0,47$), які виступають в якості адикцій «супутників», адикцій «заступників (замінників)», або адикцій «послідовників», що провокують одна іншу.

Крім того, високу кількість сильних і помірних позитивних зв'язків виявляє адиктивне захоплення їжею, що прямо пов'язане з комп'ютерними іграми ($r=0,71$), шопінгом ($r=0,47$), вживанням чаю/кави ($r=0,47$), психостимуляторів ($r=0,42$) та телебачення ($r=0,42$), шопінгом, що позитивно корелює з вживанням психостимуляторів ($r=0,80$), читанням ($r=0,53$), телебаченням ($r=0,51$), їжею ($r=0,47$), а також з сексом ($r=0,37$), азартними ($r=0,40$) та комп'ютерними ($r=0,32$) іграми, комп'ютерними іграми, що мають сильні позитивні зв'язки з інтернетом ($r=0,74$) і їжею ($r=0,71$), та помірні з алкоголем ($r=0,59$) і азартними іграми ($r=0,49$).

Отримані дані свідчать про те, що у хворих на дисоціативні розлади спостерігаються тісні взаємини між різними адиктивними вподобаннями: від гармонійного взаємодіювання до антагоністичних стосунків.

Корелограма адикцій хворих на неврастенію також має певні особливості: спостерігається наявність значної кількості сильних як позитивних, так і негативних кореляцій (рис. 4). При цьому, на відміну від інших форм неврозів, негативні кореляції належать не тільки переважно хімічним речовинам, а й нехімічним варіантам залежностей. Так, у хворих на неврастенію зловживання азартними іграми виключає зловживання їжею ($r=-0,67$) і роботою ($r=-0,60$), а зловживання комп'ютерними іграми виключає вживання снодійно-седативних препаратів ($r=0,41$) і надмірне захоплення читанням ($r=-0,34$), та навпаки, що свідчить про взаємовиключні стосунки між цими формами адикцій при неврастенії.

Найбільша кількість високо вірогідних позитивних кореляцій у хворих на неврастенію відмічалась за такими об'єктами вживання, як канабіноїди, рівень зловживання якими прямо пов'язаний з рівнем зловживання роботою/навчанням ($r=0,94$), інтернетом ($r=0,96$), алкоголем ($r=0,94$), читанням ($r=0,69$), тютюном ($r=0,69$), сексом ($r=0,59$) та чаєм/кавою ($r=0,41$); азартні ігри, що прямо пропорційно пов'язані зі зловживанням комп'ютерними іграми ($r=1,00$), тютюном ($r=1,00$), шопінгом ($r=0,90$), телебаченням ($r=0,86$), алкоголем ($r=0,63$) та чаєм/кавою ($r=0,41$); комп'ютерні ігри, що мають тісний позитивний зв'язок з азартними іграми ($r=1,00$), алкоголем ($r=0,58$), тютюном ($r=0,52$) та їжею ($r=0,45$),

та алкоголь, вживання якого прямо пропорційно корелює з канабіноїдами ($r=0,94$), тютюном ($r=0,74$), азартними ($r=0,63$), комп'ютерними ($r=0,58$) іграми та сексом ($r=0,41$).

В цілому наявність великої кількості різних за знаком кореляцій між адикціями у

хворих на невротичні розлади, а також їх нозологічна специфіка свідчать про складний характер формування і взаємодіювання адикцій при невротичній хворобі, що потребує проведення детальних клініко-психологічних досліджень у цьому напрямку.

Список літератури

1. Епідемії алкоголізму та нарко- та токсикоманій в дзеркалі медичної статистики МОЗ України : Аналітично-статистичний довідник 1990–2008 рр. / П.В. Волошин, М.В. Голубчиков, І.В. Лінський та ін. – Харків: Плеяда, 2009. – 168 с.
2. Егоров А.Ю. Нехимические зависимости / А.Ю. Егоров. – СПб., 2007. – 190 с.
3. Замульнин К.Ю. Химические и нехимические аддикции в аспекте сравнительной аддиктологии / К.Ю. Замульнин, В.Д. Менделевич // Журнал неврологии и психиатрии им. С.С. Корсакова. Спецвыпуски. – 2014. – 114 (5). – С. 3–8.
4. Frances R.J. Clinical textbook of addictive disorders / R.J. Frances, S.I. Miller, A.H. Mack. – Guilford Press, 2011. – 684 p.
5. Метод комплексной оценки аддиктивного статуса индивида и популяции с помощью системы AUDIT-подобных тестов / И.В. Линский, А.И. Минко, А.Ф. Артемчук и др. // Вісник психіатрії та психофармакотерапії. – 2009. – № 2 (16). – С. 56–70.
6. Результаты комплексной оценки аддиктивного статуса учащейся молодежи с помощью системы оригинальных AUDIT-подобных тестов / И.В. Линский, А.И. Минко, А.Ф. Артемчук и др. // Вісник психіатрії та психофармакотерапії. – 2010. – № 1 (17). – С. 27–37.
7. Система AUDIT-подобных тестов для комплексной оценки аддиктивного статуса индивида и популяции [Электронный ресурс] / И.В. Линский, А.И. Минко, А.Ф. Артемчук и др. // Новости украинской психиатрии. – Киев–Харьков, 2009. – Режим доступа: <http://www.psychiatry.ua/articles/paper313.htm>

М.М. Денисенко

ОСОБЕННОСТИ И ВАРИАНТЫ СООТНОШЕНИЯ РАЗНЫХ АДДИКТИВНЫХ ТЕНДЕНЦИЙ У БОЛЬНЫХ НЕВРОТИЧЕСКИМИ РАССТРОЙСТВАМИ

Проведен корреляционный анализ выраженности разных аддиктивных тенденций у здоровых лиц и больных невротическими расстройствами. Установлено наличие и определен характер сочетаний разных аддиктивных тенденций в обследованных группах. Описаны варианты синергических, антагонистических и нейтральных взаимоотношений между разными вариантами аддикций при отдельных невротических расстройствах и у здоровых лиц. Наименьшее количество антагонистических связей между аддиктивными тенденциями зафиксировано у здоровых лиц, в то время как у больных невротическими расстройствами отмечено большое количество их. Полученные данные свидетельствуют о сложном характере формирования и взаимодействия аддикций при невротической болезни и имеют практическую ценность для разработки конкретных профилактически-терапевтических программ.

Ключевые слова: аддиктивные тенденции, невротические расстройства, коморбидность, корреляция.

М.М. Denysenko

FEATURES AND VARIANTS OF RELATIONS OF DIFFERENT ADDICTIVE TENDENCY IN PATIENTS WITH NEUROTIC DISORDERS

The correlation analysis of the expression of different addictive tendency in healthy subjects and patients with neurotic disorders. Establishing the presence and determine the nature of different combinations of addictive tendency in the examined groups. Described variants of synergistic, antagonistic and neutral relationships between different versions of addiction at individual neurotic disorders in the group of healthy individuals. The lowest number of antagonistic relations between the addictive tendencies recorded in healthy individuals, whereas in patients with neurotic disorders is noted the presence of a large number of them. The findings suggest that the complexity of the formation and relationship of comorbid addictions when neurotic disease and are of practical value to the development of specific preventive and therapeutic programs.

Key words: addictive tendencies, neurotic disorders, comorbidity, correlation.

Поступила 01.09.16